

JAK JE TO VLASTNĚ S TÍM „MARŠMELOUNEM“?

Vizualizace návrhu převzatá z dokumentace k územnímu řízení.

Návrh bytového domu U Milosrdných (autor arch. Zdeněk Fránek), známý pod v nadpisu uvedenou přezdívkou, má mnoho odpůrců, ale i několik vytrvalých zastánců. Podívejme se na argumenty obou stran.

V článku „**Za první republiky se proti stavbám lidé tak nebouřili**“ (MF dnes 10. 10. 2016) hájí Maršmeloun arch. Zdeněk Lukeš: „*Praha je jedinečná. Žádné jiné město na světě v sobě nemá takovou škálu různých architektonických stylů od středověku po současnost. To vytváří úžasnou mozaiku, která je nesmírně cenná.*“

Zřejmě předpokládá, že harmonie pražské zástavby je schopná absorbovat cokoli, že je nezníčitelná, že je výsledkem živelného růstu města, neomezeného žádnými pravidly. Tak jednoduché to ale není.

Slavná pražská harmonie různých slohových období je založena na pevném řádu, kterým se výstavba měst řídila zhruba do poloviny 20. století. Jeho základními pilíři jsou:

1. Koncepce opticky uzavřených prostorů (priorita prostoru)
2. Lidské měřítko
3. Jednotný vztah fyzického objemu architektury k prostoru

Ad 1. Smyslem stavby měst byly jejich prostory – ulice, náměstí, umožňující bezpečný kontakt mezi lidmi. Tady vznikala civilizace. Architektura domů respektuje prostor, domy spolupracují na jeho celistvosti. Nepřekřikovaly se, nesoutěžily mezi sebou. I když měly vždy vlastní osobitost, přijaly úlohu, kterou jim urbanistická koncepce (lokátor ve středověku) určila. Dominantní postavení prostoru je příznivé pro fyziologický proces vnímání. Psychoana-

lýza ve 20. století vědeckými metodami prokázala, že své prostředí vnímáme na základě artikulovaného prostoru. Jednotlivé objekty (domy) si uvědomujeme až následně – často nepostoupíme za celkový dojem z prostoru a krásné fasády ani nevnímáme. Mnoho lidí, kteří bezpečně vědí, že jsou na Národní třídě, neví o nádherně fasádě Topičova nakladatelství. Agresivní budova, která porušuje jednotu prostoru, zničí možnosti přirozeného vnímání prostředí, poruší jasné vědomí člověka o tom, kde se právě nachází. To je důvod, proč lidé proti této „moderní“ architektuře oprávněně protestují. (Gestaltismus – psychoanalýza v polovině 20. století, I. Kant st. 18).

Ad 2. Dále je zde otázka měřítka. Kdekdo mluví o lidském měřítku, málokdo ale ví, co to ve skutečnosti znamená. Nejde totiž jen o absolutní velikost objektu, ale i o sestupné měřítko členění – od základních tektonických komponentů budovy (střecha, výšky podlaží) po drobný detail – ornament – kliku na dveřích. V drobném měřítku komunikuje budova s lidmi v bezprostřední blízkosti, tady se završuje emociální vztah s prostředím, který „současná“ architektura většinou postrádá. Sdílený sestupný poměr členění architektonických objektů je to tajemství souznění velkých budov s mnohem drobnějšími v jednom prostředí. Podrobně se architektonickým členěním zabývá Profesor texaské university Nikos Salingaros (A Theory of Architecture 2012).

Ad 3. Zásadní význam pro kontext má vztah hmoty architektonického objektu k prostoru, ke kterému náleží. Architektura má sílu vytvářet objekty, které přesahují svým působením svůj fyzický objem – věže katedrál i venkovských kostelíků míří vysoko do prostoru nad své hroty. Jiný architektonický výraz zůstává omezený na objem své hmoty – racionalisticky pojaté funkcionalistické krychle a kvádry zůstávají celou svou váhou na zemi. Panorama Hradčan a Akropole v Athénách dokládají různý stupeň průniku do prostoru – spirituální vertikální transcendence pražského panoramatu přináší jiné sdělení než vyváženější Akropolis. Ani sv. Vít na Akropoli, ani Erechteion na Hradčanech by rozhodně nebyly přínosem, ačkoli jde o mimořádně kvalitní stavby – jejich vzájemný soulad neumožňuje různý vztah k prostoru.

Chrám sv. Mikuláše na Malostranském náměstí

Význam měřítka architektonického členění pro harmonii v absolutní velikosti velmi různých objektů v jednom prostoru lze ukázat na příkladu sv. Mikuláše na Malostranském náměstí. Souznění obrovské hmoty chrámu a okolních poměrně drobných domů tu řeší členění v sestupném měřítku od celku k detailům, společné celé zástavbě. V malém měřítku detailů se scházejí drobné i mohutné stavby – to nesmí chybět pro navázání blízkého vztahu v malých vzdálenostech. Jde tu o dodržení řádu platnému po všechna slohová období, který respektoval způsob vizuálního vnímání prostředí - ne o nahodilost nebo zvyk. Členění objektů v určitém řádu pomáhá pochopení velikosti objektu a tím k orientaci v prostředí, kde se nacházíme. Nečleněný nebo v jiném poměru členěný objekt bez detailního drobného měřítka (moderní skleněný hranol) by nikdy se zástavbou Malostranského náměstí celek nevytvořil. Tradiční nebo moderní architektonický výraz, materiál, technologie to všechno není podstatné, rozhodující je měřítko a vztah k okolnímu prostoru. I „moderní“ stavba může splněním těchto podmínek vstoupit harmonicky do historického prostředí. Příkladů je dost.

Wit olifantje – Bílé slůně realizoval arch. Abel Cahen v 70. letech minulého století na amsterodamském grachtu ze stavebními prefabrikátů. Na svou dobu progresivní architektura zaplnila proluku v řadě historických domů dokonale.

Zřejmě to vše podobně cítí i arch. Lukeš. Ke vstupu moderní architektury do historického prostředí se vyjadřuje následovně:

„Neříkám, aby tam vyrostly mrakodrapy. Skutečně to musí být stavby, které se měřítkově přizpůsobí okolí, ale nemyslím si, že by to nemohla být současná architektura“.

Podíváme-li se ale na měřítko členění i na absolutní dimenze obhajovaného bytového domu U Milosrdných, nějaké přizpůsobení okolí najdeme těžko. Pokud to někdo při rozdílech v rozměrech původní a navrhované zástavby (viz informace o rozměrech u obrázků) vidí jinak, lze to vysvětlit pouze současnou neomezenou pluralitou názorů a relativizací všech dosud platných norem. Jak se ale potom můžeme na něčem dohodnout?

Dům č. 874, ul. U Milosrdných - nový dům by převyšoval jeho fasádou o 18,50 m!!!

Barokní špitál – roh ul. U Milosrdných a Kozi. Fasáda nového domu 3,65 vyšší – odstup 8 m!!!

Kóty, z nichž byly vypočítány výškové rozdíly mezi návrhem nového bytového domu a stávajícími objekty, jsou převzaty z projektové dokumentace k územnímu řízení a z archivu NPÚ na Horoměřické 2326 v Praze 6.

Závěr klášterního kostela sv. Salvátora – Výška fasády navrhovaného bytového domu převyšuje jeho fasádu o 5,65m. Jemná profilace kružeb gotických oken, odpovídající měřítku objektů obou klášterů, nesnese konfrontaci s brutálním členěním navrženého bytového domu.

Název článku poukazuje na sílící protesty veřejnosti proti současné architektuře ve srovnání s první republikou. Příčina není v lidech, ale v architektuře. A nejde o nezvyk, odpor k novému, staromilství apod. Vysvětlení je obsaženo v předcházejících odstavcích tohoto článku, které objasňují význam uzavřeného jednotného prostoru, měřítka a vztahu architektury k prostoru. Lidé protestují, protože návrh bytového domu porušuje řád historického města, který je základem pověstné harmonie, kontextu, spojujícího architekturu napříč staletími.

Našly by se i další hříchy: maršmeloun porušuje plynulost zástavby ulice – chová se jako solitér s jakýmsi čestným dvorem. Trasy komunikací patří k nejcennějšímu dědictví Haštalské (Petrské)

čtvrť. Dodnes spojují heterogenní zástavbu jakýmsi čtvrtým rozměrem, po staletí postupujícím celé území.

Odborné elity, zastoupené v našich památkových orgánech – vesměs úředníci bez zkušeností z architektonické – natož urbanistické praxe, podléhají ve svých soudech různým teoretickým konstruktům (–ismům), kterými je bohužel naše nejen kulturní prostředí zamořeno. Přístupují k architektuře jako k artefaktům volného, movitého umění. Podstata architektury a urbanismu je jinde – je to životní prostředí kulturní společnosti. „Laici“ nepřestali vnímat harmonický kontext jako velmi žádoucí hodnotu svého prostředí. Proto oprávněně protestují. Současná architektura porušuje kontext v nesrovnatelně vyšší míře, než tomu bylo za první republiky – proto je i protestů víc.

Ostatně možná, že se blýská na časy. Znamý odpůrce kontextu, slavný Rem Koolhaas, odvolává svou herezi a vrací se k tradičním hodnotám. Individualistickou architekturu programově odmítající kontext nazývá pejorativně stararchitekturou (hvězdnou architekturou), záchranu hledá v památkové péči. Vtírá se otázka – lze do kategorie „stararchitektura“ zařadit Fránkův maršmeloun, nebo tu jde, vzhledem k vazbám na Golema (tak vysvětlil sám autor vazbu na historické prostředí v Klubu za starou Prahu) a Foglarova Stínadla (ze závazného stanoviska MHMP č.j. S-MHMP 850428/2012), o strachitekturu? Není bez zajímavosti, že na Koolhaasův odpor ke kontextu vyjádřený lapidárně známým „Fuck de kontext“ odpověděla holandská veřejnost neméně pregnantním „Fuck de Koolhaas“ – lidé tam zřejmě stejně protestují jako tady.

Snad i naše elity opustí přikázaný „současný, jedině možný“ přístup chápání architektury jako naplnění neomezených kreativních možností a pokusí se oddělit to podstatné od balastu. Snad se konečně otevře prostor pro skutečně moderní architekturu, na kterou budeme moci uplatňovat tatáž kritéria jako na tu, která vznikala před staletími (Bruno Zevi 1948).

14. 11. 2016

Ing. arch. Marie Švábová
ASORKD